

Roman Sobol

Pierwodruk "Pieśni nabożnych" Karpińskiego

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 49/2, 505-514

1958

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

II. M A T E R I A Ł Y I N O T A T K I

ROMAN SOBOL

PIERWODRUK „PIEŚNI NABOŻNYCH“ KARPIŃSKIEGO

Pierwszą, znaną dziś, wzmiankę o pracy nad tekstami *Pieśni nabożnych* zawiera list Karpińskiego do ks. Marcina Poczubuta z dnia 6 sierpnia 1787¹. Poeta, przebywający wówczas na wakacjach w Białymstoku u Izabeli Branickiej, pisał do astronoma wileńskiego:

Za wiersze przysłane dziękuję: przyłączam moje pieśni dla pospólstwa, które tu zrobiłem, i śpiewać je wkrótce w kościele będą.

Do listu dołączył Karpiński wczesne redakcje trzech pieśni: *Pieśni porannej*, *Pieśni podczas pracy* i *Pieśni wieczornej*. Zapowiedź: „i śpiewać je wkrótce w kościele będą“ — była przedwczesna. Tomik *Pieśni nabożnych* ukazał się dopiero w r. 1792, w Drukarni Bazyliańów supraślskich. Pierwsze wydanie musiało rozejść się bardzo szybko, skoro jeszcze w tym samym roku drukarnia w Supraślu przygotowała nową edycję cyklu religijnych utworów Karpińskiego. Pytanie, na które chcemy obecnie odpowiedzieć, brzmi następująco: jeżeli w r. 1792, z tej samej „Drukarni J.K.Mci XX. Bazyliańów“ w Supraślu wyszły dwie edycje *Pieśni nabożnych*, to które z tych wydań jest pierwodrukiem? Rozstrzygnięcie tej kwestii ma zasadnicze znaczenie dla ustalenia tekstu przyszłej krytycznej edycji pism poety.

Próbe rozwiązania problemu pierwodruku *Pieśni nabożnych* musi poprzedzić szczegółowy opis bibliograficzny obu edycji. Oto on:

[Karpiński Franciszek]: *Pieśni nabożne*. Supraśl, Druk. Bazyliańów, [po 23 IV, przed 8 V] 1792, 8°. *Wyd. A.*

[Przedtytuł: Linia ozdobna składana] || PIESNI || NABOŻNE ||
[Linia ozdobna składana]

[Tytuł: PIESNI || NABOŻNE || [Ozdobnik drzeworytowy || Linia

¹ J. Kliński, *Nieznaný list Fr. Karpińskiego*. W wyd.: *Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie*. T. 3. Wilno 1910, s. 117—120.

ozdobna składana] || w SUPRASLU || w Drukarni J.K.Méci: XX.
Bazylianów || Roku 1792. ||

Odwrót k. przedtyt. czysty. Odwrót k. tyt.: *Aprobatio [...] Dat. Grod-nae. Die 23 Apr. A. D. 1792.* Podp.: *Michael Kadłubowski, Scholasticus Praelatus Cath[edralis] Livon[ensis], Visit[ator] Gener[alis] Dioecesis Vilnen[sis], Iudex Delegatus et Librorum Censor, mp. K. [a]sr—[a]sr: Liczba pieśni nabożnych i psalmów. K. [a]v czysta. S. [1] (A1r) — 84 (F2v): tekst. K. F3-4 czyste.*

K. 48. Knlb. 4, s. [1], 2—20, 22, 22—31, 32 [liczby odwrócone], 33—84, knlb. 2. Sygn. [a]4 A—E⁸ F⁴.

Położenie sygnatur: A/ec B/na [w. 2] C/ia D/ko E/c F/!

Estr. XIX, 143.

Egzemplarze: 1. Kraków, BJ. 5135—I. 2. Poznań, BU. 229503—I.

[Karpiński Franciszek]: Pieśni nabożne. Supraśl, Druk. Bazylianów, [w drugiej połowie roku] 1792, 8°. *Wyd. B.*

[Przedtytuł: Linia ozdobna składana] || PIESNI || NABOŻNE || [Linia ozdobna składana]

[Tytuł:] PIESNI || NABOŻNE || [Ozdobnik drzeworytowy || Linia ozdobna składana] || w SUPRASLU || w Drukarni J.K.Méci: XX.
Bazylianów || Roku 1792. ||

Odwrót k. przedtyt. czysty. Odwrót k. tyt.: *Aprobatio [...] Dat. Grod-nae. Die 23 Apr. A. D. 1790.* Podp.: *Michał Kadłubowski, Scholasticus Praelatus Cath[edralis] Livon[ensis], Visit[ator] Gener[alis] Dioecesis Vilnen[sis], Iudex Delegatus et Librorum Censor, mp. K. [A]sr—[A]sr: Liczba pieśni nabożnych i psalmów. K. [A]v czysta. S. [1] ([A]sr) — 92 (H4v): tekst.*

K. 50. Knlb. 4, s. [1], 2—92. Sygn. [A]⁸ B—E⁸ F¹ G² H⁴.

Położenie sygnatur: B/B C/nn [w. 2] D/m E/y F/on G/ze H/w.

Uwaga: Na s. 85 (H1r) — 92 (H4v) wiersz nieznanego autora pt. *Słodkie lekarstwo w gorzkim strapieniu*, którego brak w wydaniu A. Estr. XXIV, 265.

Egzemplarze: 1. Warszawa, BN, XVIII. 1. 2299. 2. Wrocław, BZNiO. XVIII—11415—II.

Już z powyższego opisu wynika, że za pierwodruk uznaliśmy edycję oznaczoną literą A. Przed uzasadnieniem tej decyzji pragniemy jeszcze odpowiedzieć na pytanie, kiedy ukazała się *editio princeps*. Kilka faktów wskazuje zupełnie wyraźnie na to, że pierwodruk *Pieśni nabożnych* opuścił oficynę bazylianów na przestrzeni dwóch tygodni, pomiędzy 23 kwietnia a 8 maja 1792. Pierwszą datę wyznacza umieszczona na odwrocie karty tytułowej wydania A *Aprobatio* cenzora duchownego, ks. Michała Kadłubowskiego. Data druga wymaga szerszego objaśnienia. W pierwszej połowie 1792 r.

Karpiński przebywał w Zabłudowie (około 15 km na południowy wschód od Białegostoku), gdzie pełnił obowiązki wychowawcy i nauczyciela młodego Dominika Radziwiłła, przyszłego spadkobiercy fortuny po ks. Karolu „Fanie Kochanku”². Właśnie tutaj, w Zabłudowie, zakończył poeta rozpoczęte przed kilkoma laty prace nad pieśniami religijnymi i złożył rękopis w pobliskim Supraślu (około 20 km na północ od Zabłudowa). Nie wiemy, kiedy ukończono tłoczenie nowego tomiku Karpińskiego, faktem jest natomiast, że 8 maja 1792 poeta, przebywający wówczas chwilowo w Warszawie wraz z Dominikiem i jego matką³, przesłał królowi na zamek gotowy już egzemplarz *Pieśni nabożnych* wraz z listem dedykacyjnym⁴. Wynikałoby z tego, że druk *Pieśni* ukończono na kilka dni przed 8 maja. Nie sposób ustalić dzisiaj, czy egzemplarze przywiózł do Warszawy sam Karpiński, czy też — z uwagi na jego wyjazd jeszcze przed zakończeniem druku — nadesłano mu je do stolicy w terminie późniejszym. Zaświadczony datą listu Karpińskiego do króla, termin *ad quem* ukazania się pierwodruku *Pieśni nabożnych* uzyskuje dodatkowe potwierdzenie w ogłoszeniu księgarskim zamieszczonym 9 maja 1792 w *Gazecie Narodowej i Obcej*:

W drukarni ks.ks. Pijarów znajduje się książka pod tytułem *Pieśni nabożne* przez JP. Karpińskiego; znane autora tego talenta, czułość i naturalność okazują się w tym dziele. Cena egzemplarza zł. 2, sprzedaż zaś cała tychże pieśni na pożytek szpitala warszawskiego oddana⁵.

Edycję A *Pieśni nabożnych* uznajemy za pierwodruk na podstawie następujących przesłanek. W wydaniu tym przedtytuł, aprobatą cenzury oraz *Liczba pieśni nabożnych i psalmów* (tzn. spis rzeczy) odbite zostały na osobnym półarkuszu, który włączono do druku jako pierwszą oddzielną składkę poprzedzającą arkusze zawierają-

² F. Karpiński, *Pamiętniki*. Z rękopismu wydał I. Moraczewski. Poznań 1844, s. 119—122.

³ *Tamże*, s. 121—122.

⁴ List Karpińskiego do Stanisława Augusta, pisany w Warszawie 8 V 1792, ogłosił K. M. Górski, *Pisma literackie*. Z badań nad literaturą polską XVII i XVIII wieku. Warszawa 1913, s. 640—641. Wszystkie cytowane w naszym szkicu materiały korespondencyjne wchodzą również w skład znajdującego się obecnie w druku tomu: *Korespondencja Franciszka Karpińskiego z lat 1763—1825*. Zebrał i przygotował do druku Tadeusz Mikulski. Komentarz opracował Roman Sobol. Ossolineum. Archiwum Literackie. T. 4.

⁵ *Gazeta Narodowa i Obca*, 1792, nr 37, z 9 V (Suplement; w rubryce: *Doniesienia z Warszawy*).

ce teksty pieśni i psalmów. Taki sposób zszycia egzemplarza może dowodzić, że tekst wydania A składano z rękopisu poety i że dopiero po uprzednim wydrukowaniu arkuszy tekstowych, na których oznaczono paginację, drukarnia mogła przystąpić do składania półarkusza zawierającego spis rzeczy i inne elementy. Nie jest też wykluczone, że Karpiński — planując wyjazd do Warszawy na majowe uroczystości aniwersarza Konstytucji⁶ — nalegał, aby bazylianie wykonali druk w jakimś ściśle określonym i krótkim terminie. W celu przyspieszenia produkcji książki złożono więc i odbito na przód teksty pieśni i psalmów i zwrócono się do cenzury grodzieńskiej o aprobatę. W chwili gdy nadeszło zezwolenie ks. Kadłubowskiego, drukarnia wykonała pospiesznie pierwszy półarkusz tomiku.

W edycji B sprawa przedstawia się z gruntu odmiennie. Tutaj przedtytuł, tytuł, aprobatę cenzury i spis rzeczy wydrukowano na tym arkuszu, na którym odbito tekst czterech pierwszych pieśni zbioru. Wydanie B zachowuje ponadto w zasadzie taki sam układ materiału tekstowego jak wydanie A, tzn. tytuły poszczególnych pieśni i psalmów znajdują się tutaj na tych samych stronach, na których wypadały w edycji A. Inaczej mówiąc, spis rzeczy wydania A jest w całości ważny i aktualny dla edycji B. Na tej podstawie sądzimy, że wydanie B składano nie z rękopisu poety, lecz z drukowanego wcześniej egzemplarza pierwszej edycji. W przeciwnym razie drukarz nie mógłby wiedzieć z góry, na jakich stronach wypadną mu poszczególne tytuły, a tym samym nie mógłby składać od razu pierwszego arkusza zawierającego spis rzeczy i teksty kilku pieśni.

Jeśli rozumowanie to nie jest słuszne, to znaczy jeśli można przypuszczać, że na pierwszym arkuszu wydania B odbito zrazu tylko teksty pierwszych czterech pieśni, a dopiero po złożeniu i odbiciu całości dodrukowano na wolnym półarkuszu pozostałe elementy książki wraz ze spisem rzeczy — pozostaje drugi argument, który zdecydowanie przemawia za uznaniem wydania A za pierwodruk *Pieśni nabożnych*.

Karpiński kończył w Zabłudowie pracę nad cyklem pieśni religijnych w przededniu zbliżających się uroczystości aniwersarza Konstytucji Majowej, w chwili gdy Warszawa i cały kraj przygotowywały się do uroczystego obchodu tej rocznicy⁷. Poeta, który

⁶ Karpiński, *Pamiętniki*, s. 121.

⁷ R. Ottman, *Pierwsza rocznica ogłoszenia Konstytucji trzeciego Maja w roku 1792*. Przegląd Powszechny, VIII, 1891, t. 31, s. 27—33.

przed rokiem uczcił uchwalenie ustawy majowej hymnem *Na dzień 3 Maja 1791 szczęśliwie doszłej Konstytucji krajowej*, również i teraz, wobec nadchodzącego święta pierwszej rocznicy Konstytucji, napisał i włączył do zbioru okolicznościową *Pieśń na pamiątkę 3 maja 1791*, zaczynając się od słów: „Boże! Ludzie Twój przyszli“. Zaraz po tekście tej pieśni położył Karpiński przekład jednego z psalmów, zatytułowany: „Psalm 125: *Na tenże dzień*“ (inc.: „Kiedy nas Pan z Babilonu“). Oba te teksty znajdują się w wydaniu A na stronach 44—47. W wydaniu B i d e n t y c z n e⁸ teksty, wydrukowane na tych samych stronach, mają tytuły odmienne. Pierwszy brzmi: *Pieśń na wybawienie kraju z nieszczęścia*, drugi: „Psalm 125: *W podobnejże okoliczności*“. Podkreślamy raz jeszcze: teksty obu utworów w wydaniach A i B są identyczne. Jak więc wyjaśnić te zaskakujące i zupełnie nieuzasadnione z literackiego punktu widzenia zmiany tytułów w edycji B? Klucza do rozwiązania tej sprawy dostarcza historia polityczna 1792 roku.

Wydanie B ukazywało się w zupełnie innych warunkach niż edycja A. 27 kwietnia 1792 podpisano i zaprzysiężono w Petersburgu akt konfederacji generalnej koronnej, wymierzonej przeciw Konstytucji 3 Maja; dokument ten datowano rzekomo w Targowicy 14 maja, w terminie zamierzonego wkroczenia wojsk rosyjskich do Polski⁹. W nocy z 18 na 19 maja oddziały rosyjskie przekroczyły Dniestr i weszły na terytoria polskie¹⁰. Armia rosyjska torowała drogę konfederacji, która licznymi uniwersałami wprowadzała targowickie porządki. Akt z 14 maja oskarżał Sejm Wielki, że:

„połamał prawa kardynalne, zmiotł wszystkie wolności szlacheckie, a w dniu 3 maja 1791 r. w rewolucję i spisek przemieniwszy się, nową formę rządu za pomocą mieszczan, żołnierzy, ułanów, narzuconą sukcesję tronu postanowił... władzę królów rozszerzył; rzeczpospolitą w monarchię zamienił, szlachtę bez posesji od równości i wolności odepchnął...“¹¹

Uniwersał z 30 maja zalecał duchowieństwu katolickiemu obojga obrządków,

„aby po wszystkich diecezjach, parafiach, dekanatach i kościołach... nakazane były jak najgorliwsze modlitwy i suplikacje do Boga, od-

⁸ W wydaniu B, w w. 9, drobna i nieistotna omyłka: zamiast „niewiedzą“ (jak w wyd. A) wydrukowano „niewidzą“.

⁹ W. Smoleński, *Konfederacja targowicka*. Kraków 1903, s. 30—31.

¹⁰ *Tamże*, s. 60.

¹¹ Cyt. za pracą: W. Łukasiewicz, *Targowica i powstanie kościuszkowskie*. Ze studiów nad historią Polski XVIII wieku. Warszawa 1953, s. 125.

wiecznego państw i królestw rządcy, o najrychlejsze podźwignienie ojczyzny naszej z tej przepaści, w którą nas rewolucja warszawska 3 maja r. 1791 wtrącić usiłowała...”¹²

W celu zjednoczenia serc obywatelskich „na odzyskanie wydartych narodowi spiskiem warszawskim 3 maja r. 1791 wolności“ zabroniono drukarzom krajowym, uniwersałem z 9 czerwca, tłoczenia pism szerzących uprzedzenia względem konfederacji, kazano donosić o autorach, którzy by zwracali się z takimi pismami¹³.

Na Litwę, na której zachodnim krańcu leżały Zabłudów i Supraśl, wojska rosyjskie wkroczyły 22 maja 1792 i postępując za cofającymi się oddziałami polskimi posuwały się szybko w głąb kraju. 14 czerwca zajęte zostało Wilno, gdzie 25 ogłoszono zawiązanie konfederacji generalnej litewskiej. Po zajęciu 16 czerwca Nowogródka i Nieświeża, a 25 czerwca Słonimia, wojska Katarzyny II skierowały swój pochód na województwo brzeskie i Podlasie, w kierunku na Warszawę. 7 lipca padło Grodno, 23 — Brześć¹⁴. W pierwszych dniach sierpnia oddziały rosyjskie weszły do stolicy, a pod koniec tego miesiąca targowiczanie stali się panami całej Polski¹⁵. Targowica prześladowała bezwzględnie wszystkich, którzy byli wierni Konstytucji Majowej. Szczególny terror szalał na Litwie. Równie energicznie zaprowadzała swoje rządy konfederacja generalna koronna. Między innymi uniwersałem z 24 lipca zamknięto *Gazetę Narodową i Obcą* za to, że „wszystkie spisku warszawskiego bezprawia uwielbiała“¹⁶. 17 września marszałek wielki koronny Mniszech wprowadził cenzurę¹⁷.

W świetle przytoczonych faktów zrozumiąia staje się wspomniana wyżej zmiana tytułów dwóch utworów w wydaniu B *Pieśni nabożnych*. Istota tych zmian wskazuje zupełnie niedwuznacznie na to, że wydanie B tomiku Karpińskiego ukazało się w okresie ustabilizowanych już na Litwie rządów konfederacji targowickiej. Nie mogąc, z braku odpowiednich źródeł, określić dokładniej, kiedy edycja ta była drukowana, przyjmujemy ogólnie, że nastąpiło to w drugiej połowie 1792 roku. Stwierdzenie takie jest zresztą zupełnie wystarczające dla ustalenia pierwodruku *Pieśni nabożnych*. Doko-

¹² *Tamże*, s. 137.

¹³ Smoleński, *op. cit.*, s. 80—81.

¹⁴ *Tamże*, s. 101, 109, 113—114, 125—126, 168, 172, 178.

¹⁵ Łukaszewicz, *op. cit.*, s. 143.

¹⁶ *Tamże*, s. 144—145.

¹⁷ Smoleński, *op. cit.*, s. 337.

nując w odmiennych warunkach politycznych wznowienia wydania A tomiku Karpińskiego bazylianie nie mogli, nie chcąc narażać się na surowe represje władz konfederackich, powtórzyć dwóch tytułów, które wiązały utwory Karpińskiego z inkryminowaną teraz Konstytucją 3 Maja. Wymiana tytułów, zmierzająca do zerwania związku obu utworów z rocznicą Konstytucji, mogła być dokonana tym łatwiej, że tekst *Pieśni na pamiątkę 3 maja 1791* był ogólnikowy i pozbawiony realiów historycznych, więc nowy tytuł przylegał do niego równie dobrze jak dawny. To samo powiedzieć można o zmianie tytułu psalmu 125.

Na wyjaśnienie zasługuje jeszcze jeden moment. W spisie rzeczy wydania B cytowane tytuły pieśni i psalmu nie zostały zmienione i brzmią tutaj tak samo jak w spisie i tekście wydania A. Można przypuszczać, że albo drukarnia chciała przemycić w ten sposób właściwe tytuły obu utworów (z natury rzeczy mniej w tym miejscu widoczne), albo też po prostu przedrukowano je wiernie przez omyłkę.

Nasuwa się teraz pytanie: czy zmiany, o których mowa, wprowadził do edycji B sam Karpiński, czy też dokonali ich na własną rękę drukarze? Brak odpowiednich źródeł nie pozwala na definitywne rozstrzygnięcie tej kwestii, istnieją jednak poważne podstawy do przypuszczeń, że w czasie kiedy w Supraślu przygotowywano edycję B *Pieśni nabożnych*, Karpińskiego nie było już w pobliskim Zabłudowie. W pierwszej połowie maja 1792 poeta bawił przez dwa tygodnie w Warszawie¹⁸, gdzie 8 maja ofiarował królowi egzemplarz *Pieśni*. Z Warszawy powrócił Karpiński wraz z Dominikiem i Zofią Radziwiłłową do Zabłudowa. Zastajemy go tutaj 25 maja, w którym to dniu pisze list do ks. Macieja Radziwiłła, kuratora swego ucznia. Inny list do tego samego adresata dowodzi, że Karpiński przebywał w Zabłudowie jeszcze 2 czerwca¹⁹. W *Pamiętnikach* czytamy, że poeta opuścił Zabłudów w pół roku po majowym wyjeździe do stolicy²⁰. Chronologia pobytu Karpińskiego w Warszawie w maju 1792, a szczególnie data jego przyjazdu do stolicy, nie jest zupełnie jasna i łatwa do uporządkowania. Nie będziemy wchodzić obecnie w szczegóły tego epizodu biografii pisarza. Zakładając prawdziwość relacji *Pamiętników* dotyczącej terminu opuszczenia przez poetę Zabłudowa, należałoby sądzić, że wyjazd ten nastąpił jesienią 1792.

¹⁸ Karpiński, *Pamiętniki*, s. 122.

¹⁹ Listy te ogłosił Górski, *op. cit.*, s. 642—644.

²⁰ Karpiński, *Pamiętniki*, s. 122.

Pamiętnikarza zawiodła jednak pamięć. Zachował się mianowicie list Karpińskiego do Franciszki Puzyniny, z 29 sierpnia 1792, w którym czytamy:

Kto by się spodziewał? Ja jestem w kordonie waszym! Uciekłem przed przybliżającymi się Moskalami od Radziwiłłów z Litwy, bo więcej tych nieprzyjaciół narodu nienawidzę, niżeli lubię pieniądze. Bawię od kilku niedziel blisko kordonu, u Starosty Sokolnickiego w Partyniu pod Tarnowem²¹.

Cytowany fragment listu dowodzi, że Karpiński uciekł z Zabłudowa jeszcze przed wkroczeniem tam sprzymierzonych z Targowicą wojsk rosyjskich i pod koniec sierpnia przebywał od kilku już tygodni w Partyniu Potockich, leżącym na terenie ówczesnego zaboru austriackiego. Nie udało się nam ustalić dokładnej daty zajęcia Zabłudowa, ale stało się to zapewne gdzieś w pierwszej połowie lipca (7 lipca zajęto Grodno, powiatowe miasto terenu, na którym leżały Zabłudów i Supraśl); również określenie poety „od kilku niedziel“ jest bardzo ogólne. W każdym jednak razie przytoczone tu fakty zdają się świadczyć, że w drugiej połowie 1792 r. Karpińskiego nie było już na Litwie.

Jak wspomnieliśmy, wydanie B *Pieśni nabożnych* jest przedrukiem edycji A, która ukazała się jeszcze przed ogłoszeniem konfederacji targowickiej. Teksty obu edycji są w zasadzie identyczne. Występujące niekiedy różnice dotyczą z reguły spraw językowych (ortografia, fonetyka) oraz wyraźnych błędów przedruku. Podajemy kilka spośród nich:

str.	wyd. A	wyd. B.
1	Nóta	Nota
2	Spuście	Spuście
3	miłosierny	miłosierny
6	Dóm	Dom
9	Ręka	Reka
	kący	kończy
	grobie	gróbie
12	szczęśliwe	szczęśliwe
20	mię	mnię
22	Zdjołeś	Zdjąłeś
39	Ociec	Ojciec
47	nosimy	nosiemy
54	jej	jeden [błędnie]

²¹ List do Puzyniny przedrukował G ó r s k i, op. cit., s. 646—648.

str.	wyd. A	wyd. B.
58	Jeśliś	Jeźliś
61	umyśnie namieśniki	umyślnie namiestniki
70	tych	tych [błędnie]
74 (w. 23)	i	—
83	Bracia	Braci [błędnie]

Wydanie A odbite zostało na ładnym, seledynowym papierze w bardzo dobrym gatunku, wydanie B natomiast ma papier znacznie gorszy, szary i bibulasty. Teksty aprobaty cenzury są w obu wydaniach identyczne, różne są jednak daty roczne widniejące na tych zezwoleniach: w edycji A — rok 1792, w edycji B — rok 1790. W świetle wszystkich znanych okoliczności towarzyszących ukazaniu się edycji A *Pieśni* należy przyjąć, że druga data jest zwykłym błędem drukarskim. Do wydania B dołączono ponadto obszerny, składający się z trzydziestu czterowierszowych stroftek, tekst zatytułowany *Stodkie lekarstwo w gorzkim utrapieniu*. Nie znamy autora tej modlitwy (pieśni?), nie ma wszakże żadnych podstaw do przysądzenia jej Karpińskiemu.

Pieśni nabożne wydawane były na przestrzeni XVIII w. kilkakrotnie. Oprócz dwóch wydań z r. 1792 ukazały się w tym czasie jeszcze trzy edycje: dwie wileńskie (1793, 1795) oraz krakowska (1798)²².

Pierwsze wydanie wileńskie ukazało się, jak dowodzi tego data zezwolenia cenzury, po 22 marca 1793, a przed 23 kwietnia tego roku²³. Różni się ono od edycji A i B przede wszystkim zmianami w układzie materiału tekstowego. Wydawca wileński zgrupował osobno pieśni i psalmy, układając je w ramach tych grup inaczej niż w edycjach A i B. W wydaniu z r. 1793 *Pieśń na pamiątkę 3 maja 1791* otrzymała tytuł *Pieśń na wybawienie Ojczyzny z nieszczęścia* (s. 33), a „Psalm 125: *Na tenże dzień*“ — tytuł: „Psalm 125: *Za wybawienie Ojczyzny z nieszczęścia*“ (s. 65). Na uwagę zasługuje jeszcze jeden fakt. W pierwszym wydaniu wileńskim ilość psalmów zmniejszona została z dwudziestu (tak w edycjach A i B)

²² *Pieśni nabożne* przez F. K. Wilno 1793, „w Drukarni J.K.Mści, Przy Akademii“, w 12ce, knlb. 2, s. 82. — *Pieśni nabożne* przez F. K. Wilno 1795, „w Drukarni Akademickiej“, w 12ce, s. 72, knlb. 1. — *Pieśni nabożne* przez F. K. Kraków 1798, „w Drukarni Szkoły Głównej“, w 12ce, s. 82, knlb. 1.

²³ Termin *ad quem* wynika z ogłoszenia księgarskiego zamieszczonego w periodyku: *Korespondent Krajowy i Zagraniczny*, 1792, nr 33, z 23 IV (Dodatek).

do dziewiętnastu. Usunięto mianowicie „Psalm 19: *Za króla idącego na wojnę*“ (s. 56). Analogiczne są zmiany w drugim wydaniu wileńskim (ukazało się po 1 października 1795) oraz w edycji karkowskiej.

W wydaniach z lat 1795 i 1798 pojawia się jeszcze jedna bardzo charakterystyczna zmiana tekstu. W edycji A znajduje się m. in. *Pieśń o błogostawieństwie Boże nad krajem* (s. 52). Wiersz 11 *Pieśni* brzmi: „K r ó l a i Stanów sam sprawuj wolę“. Wiersz ten powtórzono bez zmian w edycji B (s. 52) oraz w wydaniu wileńskim z roku 1793 (s. 31). Ale w edycjach pozostałych (1795 — s. 29; 1798 — s. 33) czytamy już: „R z ą d u i Stanów sam sprawuj wolę“. Podobnie stało się z utworem *Pieśń do śś. Polaków Patronów Polski* (edycje A i B, s. 82), który przybrał postać (1795 — s. 26; 1798 — s. 30): *Pieśń do śś. Narodu naszego Patronów*.

Wszystkie przytoczone tu zmiany dokonane zostały w określonych warunkach politycznych. Wprowadzenie ich stanowiło niewątpliwie konieczność, której nie można było uniknąć, jeśli tomiki miały się w ogóle ukazać. Nie dojdziemy dziś, czy zmian tych dokonali drukarze na własną rękę, czy też za zgodą poety. Faktem jest natomiast, że wszystkie te modyfikacje unieważnił Karpiński w chwili, gdy zaistniały odpowiednie po temu warunki. W wydaniu zbiorowym pism autora *Pieśni nabożnych*, sporządzonym przez Franciszka Ksawerego Dmochowskiego przy współudziale samego poety²⁴, *pieśń na rocznicę Konstytucji* otrzymała ponownie dawny, widniejący w edycji A tytuł: *Na pamiątkę 3-go maja 1791* (s. 250)²⁵, *pieśń do patronów narodowych* odzyskała tytuł: *Do Świętych Polaków, Patronów Polski* (s. 264), a w *pieśni O błogostawieństwie krajowi* (s. 252)²⁶ na miejsce „Rządu“ powrócił znowu „Król“.

W wydaniu z r. 1806 wyłączył Karpiński psalmy z cyklu *Pieśni nabożnych*; weszły one w skład drukowanego w tomie 2 *Psalterza Dawida*. Nawiązując do stanu pierwszej edycji *Psalterza* z r. 1786, Karpiński usunął w edycji zbiorowej okolicznościowe, aktualizujące tekst tytuły psalmów.

²⁴ F. Karpiński, *Dzieła wierszem i prozą*. Edycja nowa i zupełna, wielą pismami od autora nadesłanymi pomnożona. T. 1. Warszawa 1806. W wydaniu tym *Pieśni nabożne* stanowią czwartą księgę *Pieśni*.

²⁵ W edycji zbiorowej, w przeciwieństwie do wszystkich wydań z XVIII w., nie powtarza się w każdym tytule słowo „Pieśń“. Pojawia się ono tutaj tylko raz, na samym początku: „Pieśń pierwsza. *Poranna*“. Następne utwory cyklu, oprócz właściwego tytułu, posiadają jedynie bieżącą numerację rzymską (na przykład: „I. *Adwentowa*“), z domyślnym — „Pieśń“.

²⁶ Tak brzmi w wydaniu z r. 1806, przestylizowany nieznacznie, dawny tytuł *Pieśni o błogostawieństwie Boże nad krajem*.